

НОВА МОНОГРАФИЯ ЗА БЪЛГАРСКАТА МИСИЯ НА Д-Р АЛБЪРТ ЛОНГ

LILIA ZHELEVA

Sofia University of St. Kliment Ohridski

A NEW MONOGRAPH ON THE BULGARIAN MISSION OF DR. ALBERT LONG. A review of: Pileva, Maria. *The Mission of Dr. Albert Long among the Bulgarians*. Sofia: Boyan Penev Publishing Centre of the Bulgarian Academy of Sciences, 2023. ISBN 978-619-7372-69-4, 544 pp. [Original title in Bulgarian: *Мисията на д-р Албърт Лонг сред българите*]. Maria Pileva's monograph focuses on the immense impact of American missionary Dr. Albert Limerick Long on the spiritual and cultural growth of the Bulgarian people and the liberation of the Bulgarians from the Ottoman rule. The review highlights the rich documentary basis and illustrative material, the scholarly rigor, and the fascinating style of the book that allow the readers to immerse themselves in the atmosphere of the years before and after the Liberation of Bulgaria, to learn about the Bulgarian reality at that time better and to deeply consider the high social significance of the activity of Dr. Long among the Bulgarians.

Keywords: Albert Limerick Long, Maria Pileva, Bulgarian mission, Bulgarian Revival, Bulgarian translation of the Bible

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2025.14.162-165>

През 2023 година излезе от печат монографията на доц. д-р Мария Пилева, озаглавена *Мисията на д-р Албърт Лонг сред българите* (Pileva 2023), с научен редактор проф. д.ф.н. Румяна Дамянова. Това ценно научно изследване с обем от 544 страници, отпечатано в Издателския център *Боян Пенев* към Българската академия на науките, безспорно представлява интерес за читателите, които се интересуват от българската мисия на д-р Албърт Лонг, от Българското възрождане, от влиянието на американските мисионери през годините преди и след Освобождението на България от османско владичество, от историята на българо-американските отношения, от превода на Библията на новобългарски език и като цяло от теорията и практиката на превода.

Монографията на изследователката от Института за литература към БАН представя най-пълното издавано досега проучване на живота и делото на един от първите американски мисионери по българските земи, доктора по богословие Албърт Лимерик Лонг. Авторката проследява цялостно жизнения, творчески и обществен път на пристигналия на Балканите през 1857 г. мисионер, допринесъл значително за духовното и културното израстване на българския народ, за възстановяването на неговата църковна независимост, за националното и политическото му освобождение през XIX век и за утвърждаването на българската държавност.

Съдържанието на изследването е организирано по строен и научно издържан начин: уводна част, три раздела, заключение, приложение, хронологично представяне на живота на А. Лонг, списък с използваните съкращения, библиография, резюме на английски език и именован показалец.

В увода (с. 7–77) се открояват основните моменти от дейността на д-р Лонг и предизвикателствата, пред които са изправени американските мисионери. Умело представеният богат архивен материал и прецизно направеният задълбочен преглед на българските и чуждестранните трудове по темата разкриват високия професионализъм на авторката.

Първият раздел, носещ заглавието *Книжовно дело* (с. 79–307), изчерпателно представя наситената книжовна, преводаческа и литературна дейност на д-р Лонг. Съществено внимание е обърнато на ключовото му участие в Комисията за превод, редакция и издаване на Библията на новобългарски език, както и на принципите, особеностите и предизвикателствата, характерни за специфичния процес на превод на Светото писание. Детайлно са проследени публицистичната му дейност, работата му като главен редактор (1864–1872) на протестантското месечно списание *Зорница*, издавано на български език в Константинопол, както и сътрудничеството му с български възрожденски и следосвобожденски интелектуалци и общественици. Разглежда се командироването му в САЩ през 1866–1867 г. за отпечатването на Новия завет на новобългарски и на църковнославянски език в общо издание и се подчертава, че работата на д-р Лонг върху усъвършенстването на българския превод на Библията продължава до годината на смъртта му – 1901 г.

Вторият раздел, озаглавен *Образователна дейност* (с. 309–406), се съсредоточава върху ярката просветна, образователна и научна активност на д-р Лонг. Тази част разкрива последователно усилията на прогресивно мислещия чужденец, свързани с откриване на български училища и намиране и подпомагане на добри ученици за обучение в чужбина. Представя се обстойно работата му като гост лектор, преподавател, професор, ръководител

на департамента по природни науки, помощник-директор и временно изпълняващ длъжността *директор* в Робърт колеж в Константинопол. Обхватно се разглеждат неговите лекции и научни публикации в областта на историята, геологията и археологията.

В третия раздел на монографията, *Обществена дейност* (с. 407–470), в дълбочина се представят разностранните обществени прояви на д-р Лонг, приносят му към усилията за създаване на независима българска църква, ангажираността му с националноосвободителната кауза, активната му гражданска позиция и участието му в редица хуманитарни и благотворителни инициативи. Едно от многобройните достойнства на текста е подробното представяне на съществения принос на д-р Лонг в осведомяването на западното общество за кървавото потушаване на Априлското въстание и последвалите го жестокости.

Авторката проследява задълбочено ролята на д-р Лонг на протестантски мисионер, книжовник, просветител, лингвист, преводач, редактор, участник в Преводаческата комисия на Библията, публицист, преподавател, общественик и филантроп, избран през 1884 г. за чуждестранен почетен член на Българското книжовно дружество. Неговата роля на защитник на българската национална кауза е подчертана още от ордените *Св. Александър* III степен, получен през 1883 г. от княз Александър I Батенберг, както и *За гражданска заслуга* III степен, получен през 1892 г., а учреден година по-рано от княз Фердинанд I Сакскобургготски. Съществен принос на труда на М. Пилева е включването на информация от непознати досега писма и документи, които не само доизясняват някои моменти от биографията на д-р Лонг, но и съдържат нови сведения за бита и социалния живот на българите през втората половина на XIX век.

Наситена с множество важни бележки под линия, които допълнително уплътняват текста, монографията *Мисията на д-р Албърт Лонг сред българите* изгражда пълнокръвен образ на бележития американец. Тя проследява и систематизира жанрово разнообразното му писмено наследство, както и неговата многоизмерна обществена дейност. По такъв начин книгата подчертава несъмнената ключова роля на мисионера в националноосвободителното движение. Богатата документална основа, наситеният илюстративен материал, научната издържаност и увлекателният стил на текста позволяват на читателя да се потопи в атмосферата на годините преди и след Освобождението, да опознае по-добре българската действителност по това време и да осмисли в дълбочина високата значимост на дейността на д-р Албърт Лонг сред българите.

REFERENCES

Pileva 2023: Pileva, Maria. *The Mission of Dr. Albert Long among the Bulgarians*. Sofia: Boyan Penev, 2023.
[In Bulgarian: Пилева, Мария. *Мисията на д-р Албърт Лонг сред българите*. София: ИЦ Боян Певев, 2023.]

LILIA ZHELEVA (ЛИЛИЯ ЖЕЛЕВА), SENIOR ASSIST. PROF. PHD
Sofia University of St. Kliment Ohridski

 <https://orcid.org/0009-0006-6825-7445>

“A New Monograph on the Bulgarian Mission of Dr. Albert Long.” [Original title in Bulgarian: „Нова монография за българската мисия на д-р Албърт Лонг.“] *Cyrillo-Methodian Papers*, no 14 (2025): 162–165.

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2025.14.162-165>

